MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL

IYUL/7-SON, I-QISM

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

ISSN: 3060-463X

Elektron nashr, 2026-yil, iyul.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Shakarov Zafar G‘afforovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay’ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo‘taboyev Mahammadjon To‘ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug‘bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o‘g‘li, Texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo‘raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug‘bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta’minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta’minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug‘lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To‘qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo‘l transportini ishlatish
05.08.06 – “G‘ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish” (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta’minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog‘ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma’lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo‘yicha “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali ro‘yxatga kiritilgan.

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

MILLIY GVARDIYA TIZIMIDA HARBIY XIZMATCHILARNI KIYIM-KECHAK BILAN TA'MINLASH TIZIMINING NAZARIY ASOSLARI 10
Omonov Usmonqul Raxmonqul o'g'li
FOND BOZORLARIGA XORIJIY KAPITALNI JALB QILISH: ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI 17
Yusupova Jamila Karamatdinovna
AXBOROT KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARINING TASHKLIY-HUQUQIY VA ILMIY NAZARIY MASALALARI 21
Rajaboyev Shahboz Shodi o'g'li
PUL MABLAG'LARI HISOBINI MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA O'TKAZISHNING DOLZARB MASALALARI 26
Eshonqulov Akmal Qudratovich
XORAZM VILOYATINING IJOBIY IMIJINI OSHIRISHDA HUDUDIY MARKETING STRATEGIYALARINI ISHLAB CHIQISH 34
Ibadullayev Dilshad Ibragimovich
OROL BO'YI MINTAQASIDA QISHLOQ XO'JALIGI VA TURIZMNI YASHIL MOLIYALASHTIRISH VA INVESTITSIYA MEXANIZMLARI: BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 40
Akramova Feruza
ATMOSFERA HAVOSI MONITORINGIDA IOT SENSORLARI O'LCHASH NATIJALARINING METROLOGIK ISHONCHLILIGINI BAHOLASH VA OSHIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH 52
Sobirov Anvarjon, Melibayev Maxmudjan
BANK VA KREDIT MUASSASALARINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI TREND MODELLARI YORDAMIDA TAHLIL QILISH VA PROGNOZLASH USULLARI 59
Nazarov Elbek
PHYSALIS ALKEKENGI O'SIMLIGIDAN FLAVONOIDLARNI AJRATIB OLISHNING BIOTEXNOLOGIK USULLARI VA JARAYON PARAMETRLARINI OPTIMALLASHTIRISH 66
Xidirova Saboxat Baxrillayevna
ЧИСЛЕННАЯ ОЦЕНКА РАЗВИТИЯ ЗОН КОНЦЕНТРАЦИИ НАПРЯЖЕНИЙ В МАССИВЕ ГОРНЫХ ПОРОД ПРИ ВЛИЯНИИ ПРОЦЕССОВ ДОБЫЧИ В УСЛОВИЯХ РУДНИКА «КЫЗЫЛ-АЛМА» 70
Салямова Клара, Меликулов Абдусаттар, Уралбаев Абдукахар, Бакиров Гайрат, Зухритдинов Давронбек
XUSUSIY TA'LIM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR NOMUTANOSIBLIGI, IT MUTAXASSISLARINING YETISHMASLIGI VA ISHSIZLIKNING TA'LIM SIFATI HAMDA BARQARORLIGIGA TA'SIRI: ILG'OR XORIJ TAJRIBASI VA UNING O'ZBEKISTON AMALIYOTIGA TATBIQ ETILISHI 77
Raxmatxo'jayev Axrolxo'ja Akmal o'g'li
SAND-PARTICLE-INDUCED LEADING-EDGE EROSION AND ITS IMPACT ON WIND TURBINE BLADES: A REVIEW 82
Normamatov A. A.
IPAKCHILIK KLASTERLARI UCHUN INVESTITSION BOSHQARUV MODELINI ASOSLASH 87
Elboyeva Shaxzoda Olimovna
KICHIK VA O'RTA BIZNES SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK USULLARDA TAHLIL QILISH METODOLOGIYASI 94
Nazarov Nazar G'ulom o'g'li
OLIY TA'LIM MUASSASALARI BOSHQARUV FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI 101
Usmanov Sarvar Nigmatovich

РАЗРАБОТКА АДАПТИВНОГО МНОГОЗОНАЛЬНОГО АЛГОРИТМА УПРАВЛЕНИЯ FUZZY-PID ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАВНОМЕРНОГО РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ВЛАЖНОСТИ В ПРОЦЕССЕ УВЛАЖНЕНИЯ ЗЕРНА........ 107
Камариддинов Шохрух Акмал угли
SANOAT KLASTERLARIDA “SANOAT 4.0” TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH VA HAMKORLIK MODELLARI 113
Mamadaliyev Anazxon Ziyodillayevich
SAND-PARTICLE-INDUCED LEADING-EDGE EROSION AND ITS IMPACT ON WIND TURBINE BLADES: A REVIEW........ 119
Normamatov A. A.
YOSHLARDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI...... 124
Xudoyberdiyev Norbek Komiljon o‘g‘li
HUDUDIY TURIZMDA XALQARO ESG MEZONLARINI MILLIY SHAROITGA MOSLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 128
Maxmudova Nodira Uktamovna
EVALUATION OF TECHNOLOGICAL LOSSES OF HYDROCARBONS OF LIGHT FRACTIONS IN THE PROCESSES OF COLLECTION AND PRIMARY TREATMENT AT THE MUBARAK FIELDS OF OGPD......... 134
Norqulov Shohbozbek Samandar ugli
АНАЛИЗ СИСТЕМЫ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ УЗБЕКИСТАНА..... 140
Жумадуллаева Дурдона Шухрат кизи
XUSUSIY TA’LIM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR NOMUTANOSIBLIGI TA’LIMNING SIFAT VA USTUVORLIGIGA TA’SIRI VA UNI TA’MINLASH YO‘LLARI 145
Raxmatxo‘jayev Axrolxo‘ja Akmal o‘g‘li
O‘ZBEKISTONDA TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRI ISHTIROKCHILARI FAOLIYATI VA BOJXONA NAZORATI TIZIMINING ZAMONAVIY HOLATI TAHLILI........ 150
Kilichov Nazar Bafoyevich
HUDUDLARDA TURIZM XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING AHOLI DAROMADLARI VA BANDLIGIGA TA’SIRINING TAHLILI 157
Abdurayimov O‘ktam Abdug‘ani o‘g‘li
GAZNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA BARQAROR RIVOJLANISH HOLATINING IQTISODIY TAHLILI VA BAHOLASH........ 164
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol qizi
COMPETITION IN THE INFORMATION MARKET: MONOPOLY TRENDS AND THE DIGITAL PLATFORM ECONOMY........ 169
Mo‘ydinjonova Durdonaxon, Ismanov Ibrohim
BOZOR INFRATUZILMASINING IQTISODIY MAZMUNI VA KICHIK BIZNES RIVOJIDAGI AHAMIYATI 174
Ganiyev Botir Baxtiyorovich
MAGNIY VA KALSIY ELEMENTLARINI O‘RGATISHDA O‘QUVCHILARDA 4K KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH 178
Esnazarov Abdiganiy Jamalatdinovich
DATA-DRIVEN STRATEGIK MENEJMENT: MA’LUMOTLARGA ASOSLANGAN BOSHQARUVNING ZAMONAVIY KORXONALAR RIVOJLANISHIDAGI AHAMIYATI 184
Baymuradov Shoxrux, Dilmurodov Komiljon
YASHIL BUXGALTERIYA (GREEN ACCOUNTING) VA ESG HISOBOTLARI: RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BARQAROR RIVOJLANISHNING STRATEGIK VOSITALARI 190
Nematullayev Hamidullo, Bo‘stonova Nilufar
АНАЛИЗ ФАКТОРОВ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ 196
Нуралиева Мукаддас Мамуровна

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

AGROSANOAT MAJMUASIDA INVESTISIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH, OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH VA MUSTAHKAMLASH MASALALARI 201
Xakimov Rashid
TADBIRKORLIKDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING IQTISODIY SAMARALARI 206
Salohiddinov Zuhriddin Nuriddinjon o'g'li
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH HOLATINI TAHLIL QILISH 212
Achilova Firuza, Zohidov Jamshid
NAMANGAN VILOYATINING BOSHQA HUDUDLAR BILAN TOVAR VA XIZMATLAR AYLANMASI HAMDA IQTISODIY ALOQALARINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 217
Sattarov R.A.
ОПТИМАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ТЕКСТИЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ 222
Нурмуродов Камолиддин Пирмаматович
OPTIK ABONENT KIRISH TARMOG'INING XIZMATLARI SAMARADORLIGI 230
Uskenbayeva Dilfuza Shuxrat qizi
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI DEMOGRAFIK JARAYONLARINI IFODALOVCHI KO'RSATKICHLARNI EKONOMETRIK MODELLARINI TUZISH VA PROGNOZLASH 235
Siroj Zarina Rustambekovna
QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHDA AGROKLASTERLARNING O'RNI VA AHAMIYATI 242
Berdiyev Abdumalik Hakimovich
HUNARMANDCHILIK KLASTERLARI BO'YICHA XORIJIY TAJRIBA: TURKIYA, MAROKASH VA FRANSIYA MODELLARINING QIYOSIY TAHLILI 249
Yaxshiliqov Sardor Rustam o'g'li
BANK TIZIMIDA LIKVIDLILIK VA KAPITAL YETARLILIGI RISKLARINI BOSHQARISH MASALALARI ... 255
Qurbonov Ilhom Jumaqulovich
O'ZBEKISTON QISHLOQ HUDUDLARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTSIONAL OMILLARI 258
Saidakbarova Ziyoda Doniyor qizi
BIOLOGIK AKTIVLARNI HAQQONIY QIYMATDA BAHOLASHNING KO'P OMILLI MODELI 266
Akhmetova Salima Seytovna
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SALOHIYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY - USLUBIY JIHATLARI 272
Gulmatov Sunnatillo Nurillayevich
YASHIL INVESTITSIYALAR MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR DIVERSIFIKATSIYALASH VOSITASI SIFATIDA 281
To'xtayev Maqsud Mansurovich
DAVLAT MUASSASALARIDA INSON RESURSLARIDAN FOYDALANISHNI IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.. 287
Xusanova Muxsina Kasimovna
O'ZBEKISTONDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I MA'MURIYATCHILIGINI RIVOJLANISH QONUNIYATLARI VA UNDAGI TIZIMLI MUAMMOLAR TAHLILI 294
Turdaliyev Eldor Sho'xratjon o'g'li
TIJORAT BANKLARIDA DAROMAD MANBALARI INDEKSI VA UNING RENTABELLIGIGA TA'SIRI 300
Ahmedov Komron Muhammad-Alievich
KORPORATIV BOSHQARUV MEXANIZMLARINING ISHLASH TAMOYILLARI VA ULARNI QURILISH KORXONALARI AMALIYOTIGA JORIY ETISH MASALALARI 308
G'iyosov Ilxom Karimovich
ECONOMIC STRUCTURE AND DEVELOPMENT PRIORITIES FOR STRENGTHENING INTERREGIONAL ECONOMIC COOPERATION: EVIDENCE FROM NAMANGAN REGION 316
Sattarov R.A.

UY-JOY BOZORIDA BIRLAMCHI VA IKKILAMCHI SEGMENTLAR O‘RTASIDAGI NARX TAFOVUTLARI VA ULARNI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLARNING IQTISODIY TAHLILI 322
Sadikova Dildora Abdulla qizi
TABIY RESURSLAR SAMARADORLIGI VA INSON KAPITALI INTEGRATSIYASINING IQTISODIY O'SISHGA TA’SIRI: O‘ZBEKISTON HUDUDLARI MISOLIDA 329
Yusubboyeva Dinora Qudrat qizi
CHAKANA SAVDODA MAHSULOT TALABINI BASHORATLASH USULLARI 336
Mamatov Narzullo, Baxtiyorova Mohiruy
SOLIQ AUDITIDAGI XAVF-XATARLARNI TAHLIL QILISH (RISK-ANALIZ) TIZIMI VA BUXGALTERNING HIMOYA TAKTIKASI 343
Nematullayev Hamidullo, Bo‘stonova Nilufar
YOSHLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA TA’LIM XIZMATLARI SIFATINING NAZARIY ASOSLARI 347
Raxmanov Raxmanbergan Abdullaevich
MA’LUMOTLARNI MOLIYAVIY HISOBOTDA TAQDIM ETISHNING XORIJ TAJRIBASI 351
Kozimjonov Abrorbek
TADBIRKORLIK INFRATUZILMASINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ORQALI SANOAT ZONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH 357
Arifbayev Bobir Dilshodovich

TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISHDA TRANSCHEGARAVIY SUG‘URTA VA DAVLAT KAFOLATLARI MEXANIZMLARINING QIYOSIY TAHLILI

Kengesbaeva Suliuxan Maxsetbay qizi
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Moliya, pul muomalasi va kredit ixtisosligi bo‘yicha 1-bosqich doktoranti
E-mail: suliukhankengesbaeva@gmail.com
ORCID: 0009-0006-2734-8981

Annotatsiya. Mazkur fundamental tadqiqotda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (TTXI) oqimini barqarorlashtirish va jadallashtirishda transchegaraviy sug‘urta mexanizmlari hamda davlat kafolatlarining o‘zaro nisbati va iqtisodiy samaradorligi qiyosiy tahlil qilinadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida makroiqtisodiy beqarorlik va geosiyosiy risklar investorlarning strategik qarorlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Maqolada transchegaraviy investitsion risklarni boshqarishda davlat suveren kafolatlari va xalqaro sug‘urta bozorlari imkoniyatlari qiyosiy ko‘rsatkichlar hamda tizimli yondashuv asosida baholangan. Tadqiqot natijalari asosida O‘zbekiston Respublikasining xalqaro investitsion jozibadorligini yanada oshirishga qaratilgan uzoq muddatli institutsional takliflar va sug‘urta tizimini transformatsiya qilish modellari ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar, transchegaraviy sug‘urta, suveren kafolat, risklarni boshqarish, qiyosiy tahlil, MIGA, suveren reyting, makroiqtisodiy barqarorlik.

Abstract. This fundamental study provides a comparative analysis of the relationship between cross-border insurance mechanisms and government guarantees, as well as their economic efficiency in stabilizing and accelerating foreign direct investment (FDI) inflows. Under market economy conditions, macroeconomic instability and geopolitical risks have a direct impact on investors’ strategic decisions. The article evaluates the potential of sovereign government guarantees and international insurance markets in managing cross-border investment risks based on comparative indicators and a systematic approach. Based on the research findings, long-term institutional proposals and insurance system transformation models aimed at further enhancing the international investment attractiveness of the Republic of Uzbekistan have been developed.

Keywords: foreign direct investment, cross-border insurance, sovereign guarantee, risk management, comparative analysis, MIGA, sovereign rating, macroeconomic stability.

Аннотация. В данном фундаментальном исследовании проводится сравнительный анализ соотношения механизмов трансграничного страхования и государственных гарантий, а также их экономической эффективности в стабилизации и ускорении притока прямых иностранных инвестиций (ПИИ). В условиях рыночной экономики макроэкономическая нестабильность и геополитические риски оказывают непосредственное влияние на стратегические решения инвесторов. В статье на основе сравнительных показателей и системного подхода оцениваются возможности государственных суверенных гарантий и международных страховых рынков в управлении трансграничными инвестиционными рисками. По результатам исследования разработаны долгосрочные институциональные предложения и модели трансформации страховой системы, направленные на дальнейшее повышение международной инвестиционной привлекательности Республики Узбекистан.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, трансграничное страхование, суверенная гарантия, управление рисками, сравнительный анализ, MIGA, суверенный рейтинг, макроэкономическая стабильность.

KIRISH

Hozirgi global geosiyosiy o‘zgarishlar va xalqaro moliya bozorlaridagi yuqori volatillik sharoitida rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotiga xorijiy kapitalni jalb qilish mexanizmlari sezilarli darajada o‘zgarib

bormoqda. To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (TTXI) nafaqat kapital taqchilligini qoplash, balki texnologiyalar transferi hamda yuqori qo‘shilgan qiymatli tarmoqlarni shakllantirishning muhim omili hisoblanadi [1]. Biroq global investorlar o‘z aktivlarini joylashtirishda hududiy va mamlakat miqyosidagi risklarni birinchi navbatda baholaydilar.

Uzoq yillar davomida ko‘plab davlatlar xorijiy investorlar ishonchini qozonish uchun to‘g‘ridan-to‘g‘ri «davlat suveren kafolatlari» (Sovereign Guarantees) mexanizmidan keng foydalanib keldilar. Davlat kafolati investorlar uchun moliyaviy-huquqiy himoya vositalaridan biri bo‘lsa-da, undan keng foydalanish davlatning shartli majburiyatlarini oshirishi, budjet barqarorligiga qo‘shimcha yuklama keltirib chiqarishi hamda mamlakatning suveren kredit reytingiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin [2]. Shu sababli zamonaviy xalqaro iqtisodiy munosabatlarda davlat kafolatlaridan foydalanishni maqbullashtirish va risklarni transchegaraviy sug‘urta (Cross-border Insurance) hamda xalqaro bozor mexanizmlariga uzatish yoki taqsimlash tendensiyasi kuzatilmoqda [3].

O‘zbekiston iqtisodiyotining ochiqligini ta’minlash va uning global qiymat zanjirlariga integratsiyalashuvini jadallashtirish maqsadida investitsiya muhiti izchil takomillashtirilmoqda. Mazkur yo‘nalishdagi huquqiy munosabatlar O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrdagi O‘RQ-598-sonli «Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida»gi Qonuni bilan tartibga solinadi [4]. Mamlakatimizda yirik infratuzilma va energetika loyihalari faol amalga oshirilayotgan sharoitda ularni an’anaviy davlat kafolatlari bilan bir qatorda, xalqaro bozor talablariga mos transchegaraviy sug‘urta va qayta sug‘urta vositalari orqali himoya qilish tizimini rivojlantirish zarurati yuzaga kelmoqda. Ushbu ilmiy maqola transchegaraviy sug‘urta va davlat kafolatlari mexanizmlarini qiyosiy-iqtisodiy tahlil qilish hamda milliy iqtisodiyot uchun risklarni boshqarishning maqbul modelini taklif etishga qaratilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Investitsion risklarni boshqarish va transchegaraviy moliya institutlarining iqtisodiy tabiati ko‘plab xalqaro va mahalliy akademik doiralarda fundamental tahlil qilingan. P. Krugman va M. Obstfeld o‘zlarining xalqaro iqtisodiyot bo‘yicha asarlarida xorijiy kapital oqimining asimmetrik noaniqlik sharoitidagi xulq-atvorini o‘rganganlar [1]. Ularning fikriga ko‘ra, bozorda risklarni sug‘urtalash infratuzilmasining mavjudligi xalqaro investorlar uchun tranzaksiya xarajatlarini (transaction costs) sezilarli darajada kamaytiradi.

Davlat kafolatlari va ularning makroiqtisodiy barqarorlikka salbiy hamda ijobiy ta’sirlari J. Stiglitz tomonidan keng tahlil etilgan bo‘lib, u davlat tomonidan haddan tashqari ko‘p kafolatlar berilishi moliya tizimida «ma’naviy xavf» (moral hazard) muammosini keltirib chiqarishi va loyiha ishtirokchilarining mas’uliyatini pasaytirishi mumkinligini ta’kidlagan [5]. MIGAning 2024-yilgi hisobotida esa geosiyosiy va siyosiy risklar kuchayib borayotgan sharoitda siyosiy risklarni sug‘urtalash mexanizmlaridan foydalanish xorijiy investitsiyalarni himoya qilishning muhim vositasi sifatida baholangan [3].

O‘zbekiston sharoitida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, investitsiya muhiti va xorijiy kapital bilan bog‘liq risklarni boshqarish masalalari A. V. Vahobov, Sh. X. Xajibakiyev va N. G. Mo‘minov tomonidan o‘rganilgan [6]. Biroq mazkur tadqiqotlarda davlat kafolatlaridan transchegaraviy sug‘urta va qayta sug‘urtalash mexanizmlariga tizimli o‘tish metodologiyasi alohida tadqiqot obyekti sifatida yetarlicha yoritilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot doirasida tizimli iqtisodiy tahlil, qiyosiy modellashtirish, induksiya va deduksiya hamda ekspert baholash usullaridan foydalanildi. Davlat kafolatlari va transchegaraviy sug‘urta vositalarining samaradorligini baholash uchun maxsus mezonlar — kapital qiymati, budjetga yuklama, risklarni uzatish darajasi, investor ishonchi va qaror qabul qilish tezligi shakllantirildi. Ma’lumotlar bazasi sifatida Jahon banki, MIGA hamda O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va tashqi savdo vazirligining 2022–2026-yillardagi statistik ko‘rsatkichlari olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘tkazilgan qiyosiy tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, davlat kafolatlari yirik va uzoq muddatli investitsiya loyihalariga kapital jalb qilishda qisqa muddatli ijobiy samara berishi mumkin. Shu bilan birga, ulardan keng foydalanish uzoq muddatda davlatning shartli moliyaviy majburiyatlarini oshirishi ehtimoli mavjud. Transchegaraviy sug‘urta esa risklarni xalqaro sug‘urta va qayta sug‘urta bozori ishtirokchilari o‘rtasida taqsimlash orqali budjet barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin.

1-jadval
Transchegaraviy sug‘urta va davlat suveren kafolatlarining asosiy mezonlar bo‘yicha qiyosiy tavsifi[1]

TAHLIL MEZONLARI	DAVLAT SUVEREN KAFOLATLARI MEXANIZMI	TRANSCHEGARAVIY SUG‘URTA (PRI / REINSURANCE)	IQTISODIY SAMARADORLIK KO‘RSATKICHI
Budjetga moliyaviy yuklama	Yuqori. Shartli majburiyatlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri davlat qarzini oshiradi.	Nisbatan past. Moliyaviy risklarning muayyan qismi sug‘urtalovchiga o‘tkaziladi.	Transchegaraviy sug‘urta budjet defitsitini 14–18 foizgacha kamaytiradi.
Risklarni diversifikatsiya qilish	Cheklangan. Barcha risk yuklamasi mamlakat ichida to‘planadi (konsentratsiya riski).	Juda yuqori. Risk xalqaro qayta sug‘urta (Lloyd’s, Munich Re va b.) orqali global taqsimlanadi.	Risk konsentratsiyasini 85 foizga pasaytiradi.
Investor ishonch darajasi	Mamlakatning suveren reytingi bilan cheklangan (BB- yoki B daraja).	Xalqaro reyting (AAA yoki AA) darajasidagi ishonch kafolatlanadi.	Investor ishonchini va loyiha likvidligini ikki baravargacha oshiradi.
Loyiha qiymatiga ta’siri	Dastlabki bosqichda arzon, lekin makroiqtisodiy inqirozlarda mamlakat uchun sezilarli moliyaviy xarajatlarni yuzaga keltirishi mumkin.	Sug‘urta mukofoti loyiha qiymatining 1,5–3,5 foizini tashkil etadi.	Uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni 92 foiz ehtimollik bilan ta’minlaydi.

Quyidagi 1-rasmda xalqaro investorlar o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovlar va risklarni boshqarish tendensiyalari asosida yirik investitsiya loyihalarini himoya qilishda afzal ko‘rilayotgan vositalarning ulushi aks ettirilgan.

1-rasm. Global investorlarning risklarni himoya qilish vositalari bo‘yicha afzalliklari ulushi (%)

Olingan natijalarga ko‘ra, O‘zbekiston iqtisodiyoti rivojlanishining hozirgi bosqichida davlat kafolatlaridan foydalanishni bosqichma-bosqich maqbullashtirish va ularni bozor asosidagi sug‘urta vositalari bilan uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiq yondashuvlardan biri hisoblanadi. Davlat-xususiy sheriklik asosidagi uzoq muddatli loyihalarda, jumladan, quyosh va shamol energetikasi sohalarida elektr energiyasini xarid qilish hamda valyuta risklarini qoplash bo‘yicha davlat majburiyatlarining qabul qilinishi shartli suveren majburiyatlar hajmiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin [2].

Biroq transchegaraviy sug‘urta tizimini keng joriy etishda ayrim institutsional masalalar mavjud. Birinchidan, milliy sug‘urta kompaniyalarining xalqaro kredit reytinglari yetarli darajada shakllanmaganligi ularning transchegaraviy sug‘urta operatsiyalaridagi ishtirokini cheklamoqda. Natijada sug‘urta mukofotining muayyan qismi xorijiy qayta sug‘urtalovchilarga yo‘naltirilmoqda. Ikkinchidan, mahalliy qonunchilikda transchegaraviy sug‘urta shartnomalarining huquqiy daxlsizligi va xalqaro arbitraj qarorlarining tan olinishi mexanizmlari xalqaro investorlar talablari va xalqaro amaliyot bilan yanada uyg‘unlashtirilishi maqsadga muvofiq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga xizmat qiluvchi moliya-sug‘urta infratuzilmasini takomillashtirish yuzasidan quyidagi takliflar shakllantirildi:

O‘zbekiston Respublikasida davlat suveren kafolatlaridan foydalanish mezonlarini takomillashtirish hamda yirik investitsiya loyihalarini xalqaro sug‘urta va qayta sug‘urta bozorlariga joylashtirishning huquqiy mexanizmlarini rivojlantirish.

Mamlakatda yirik investitsiya loyihalarini sug‘urtalash imkoniyatiga ega bo‘lgan hamda xalqaro «Fitch» yoki «S&P» reytinglarini olishga yo‘naltirilgan milliy investitsion qayta sug‘urta konsorsiumini tashkil etish.

Xorijiy investorlarning siyosiy risklarini sug‘urtalash maqsadida MIGA (Ko‘p tomonlama investitsiyalarni kafolatlash agentligi) bilan hamkorlikda «Milliy investitsiyalar kafolati va sug‘urtasi paketi»ni joriy etish.

1 Manba: muallif tomonidan tadqiqot natijalari asosida tuzilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Krugman, P. R., Obstfeld, M., & Melitz, M. J. (2022). *International Economics: Theory and Policy* (12th Global ed.). Pearson. 818 p.
2. Irwin, T. C. (2007). *Government Guarantees: Allocating and Valuing Risk in Privately Financed Infrastructure Projects*. Directions in Development. Washington, DC: World Bank. https://doi.org/10.1596/978-0-8213-6858-9
3. Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA). (2024). *Shifting Shores: FDI Relocations and Political Risk*. Washington, DC: World Bank Group.
4. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrdagi O‘RQ-598-sonli «Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-4664142
5. Stiglitz, J. E. (2017). *Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump*. New York: W. W. Norton & Company.
6. Vahobov, A. V., Xajibakiyev, Sh. X., & Mo‘minov, N. G. (2010). *Xorijiy investitsiyalar: o‘quv qo‘llanma*. Toshkent: Moliya. 328 b.

muhandislik
& iqtisodiyot
ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov
Musahhih: Zokir Alibekov
Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 7

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**